

50-532480 10.
HISTORIÆ LINGUÆ SCLAVONICÆ
CONTINUATIO TERTIA,

DE
DIALECTIS VENEDORUM
IN LUSATIA

ET
IN DUCATU LUNEBURGICO.

OCCASIONE ORATIONIS, QUAM IN GYMNASIO BEROLI-
NENSI DIE IX. JANUARIJ A^o. MDCCXXX. POST PUBLI-
CÆ INTRODUCTIONIS ACTUM HORA X. INSTI-
TUTUM, HABEBIT

NOVUS GYMNASII PRO-RECTOR

VIR CLARISS. atque DOCTISSIMUS, DOMINUS

JOACHIM. CHRIST.
BODENBURG

DE LINGUIS, ROMANA PRÆCIPUE, SUMMO
STUDIO IN SCHOLIS EXCOLENDIS.

AD QUAM AUDIENDAM

AMPLISSIMOS DOMINOS PATRONOS
ET MAXIME REV. DN. EUPHORIUM CUNCTOS-
QUE GYMNASII NOSTRI FAUTORES ET REI LITE-
RARIÆ AMICOS

DEMISSE ET OFFICIOSE INVITAT

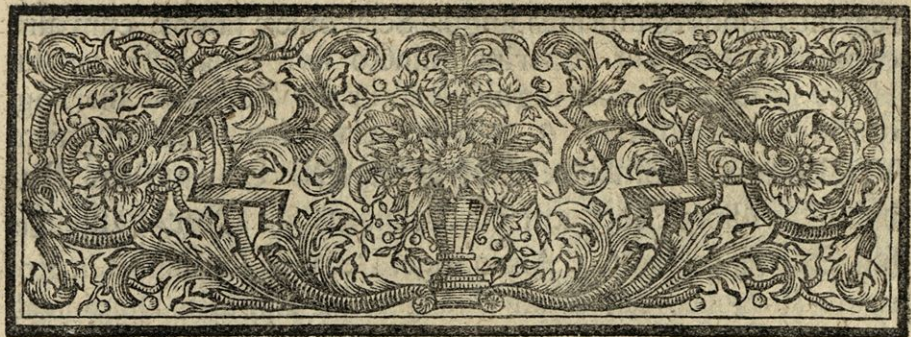
PAUCA

DE UTILITATE CERTÆ SPEI SUCCEDENDI IN MUNERE

RECTORIS SCHOLASTICI PRÆFATURUS

JOHANN. LEONHARD. FRISCH.
RECTOR.

IN=093 0005396

I.

De Dialecto Soraborum

Sive

Venedorum in Lusatia superiori.

Soraborum migratio e Servia, ipso nomine confirmari videtur. Vocantur enim ab Auctoribus Servi, Serbii, Syrfi, Syrbii, Surbi, Swirbii, Σέρβλοι, Serabi, Sorbientes Slavi, & quod constantius illis mansit nomen, Sorabi. Urbs ob quam celebres sunt, est Budissin, sive Budissa. Bautzen. In cultura hujus dialecti nonnullorum Theologorum privata diligentia primas laudes habet. Nam ab eo tempore, quo Lusatiae maxima pars iis, qui Augustanae Confessioni subscripserunt, accessit, diu libris tantum Manuscriptis, in hanc dialectum versis, catechismis, & Evangeliiis Dominic. & Festiv. in ecclesia usi sunt. Wenceslaus Warichius tandem Catechismum typis expressum publico usui exposuit, cum brevi instructione legendi & pronunciandi literas Germanicas, quas ad indicandos pe-

regri-

regrinos sonos & inprimis linguæ Sclavonicæ sibilos, cum aliis composuerunt, aut superius puncto sive lineola notarunt. Hunc in Grammaticis regulis secutus est Zacharias Bierling, qui edidit Anno 1689. 8. Didascaliæ seu Orthographiam Vandalicam. *Wendische Schreib- und Lese-Lehr auf das Budissinische Idioma, oder auf die Hochwendische Ober-Lausnizische Sprach gerichtet.* Anno 1690. Decanus Budissinus in Romano-Catholicorum usum Evangelia & Epistolas Dominical. una cum Petri Canisii Catechismo Sorabice excudi fecit. Tici- nus, Jesuita Pragensis etiam gloriæ hujus particeps esse voluit, & scripsit Principia Linguæ Venedicæ. Anno 1679. Pragæ. 8. Deinde in Versionum, aut aliorum libellorum Ecclesiasticorum editionibus, tantum in præfatione paucas illas literas punctis vel lineolis notatas, & consonantium novas compositiones exposue- runt auctores. Lexica, præter Abrahami Frenzelii librum de origine Linguæ Sorabicæ (Budissæ Anno 1693. 4.) nulla vidi. E Veteris Testamenti libris quosdam verterunt hujus linguæ peritiores. e. c. Bierling in Orthographia sua scribit, se ad pre- lum typographicum paratas habere versiones Proverbiorum Salomonis, Hiobi, Prophetæ, Habacuc, & Malachiæ; Item Si- rachidis. Gregorius Martini Septem Psalmos Pœnitentiales vertit, & in dedicatione duodecim loca lectoribus nominavit in quibus Venedis Verbum Dei explicatur.

Baruth, Groditz, Klux, Guttau, Budissin, Wilkel, Förtschen, Hohkirch, Gödau, Wilthen, Weissen- berg & Malschwitz.

Anno 1703. Illustriss. Domina de Gersdorf cura, tanquam munificentia ejus non minimum monumentum, prodiit integer Psalmorum David. liber Germanico-Sorabicus. Budissæ. 8. In cujus Præfatione etiam quædam Grammaticæ Sorabicæ regulæ additæ sunt. e. c. de duplici Ablativo, qui huic cum aliis Lin- guæ Sclavonicæ dialectis communis est; De pronomine De- monstrativo, quo sæpe loco Articuli utuntur; Item de Casibus
Præ-

Præpositionum; & de Conjugatione Verbi Substantivi. ENovo Testamento in MS. diu habuerunt hi Venedi tantum Evang. & Epistol. Dominic. & Festival. Versiones variorum, ut Prætorii, Schertzii, Choinani, Item Michaelis Frenzelii, Patris Abrahami Frenzelii de lingua Sorabica optime meriti, qui etiam Anno 1670. in 8. Matthæi & Marci Evangelistarum, & Anno 1693. 8. Pauli ad Roman & Galatas Epistolarum versiones edidit. Accedente tandem publica Illustrum Lusatiae superioris statuum auctoritate primum typis expressa sunt Evangelia & Epist. sive textus Evangelici & Epistolici per totum annum, una cum Passionis & Resurrectionis ex quatuor Evangelistis, nec non everse Hierosolymæ historia. Anno 1695. 8. Budissæ. Item Liber agendorum in Ecclesia; & Catechismus cum quæstionibus Grünwaldii. Denique etiam post hos Rivulos sacros ipse dulcissimus Fons, sive Novum J. C. Testamentum prodiit. Quæ Versio diu defuit iis, qui sibi Biblia polyglotta Sclavonica collegerunt, quamvis sint diversa facie & varia septem Voluminum forma: donec aliquis ea in æqualia volumina colligat, quod tamen vix sperandum est.

- I. Biblia Sclavonica, quibus Russi utuntur. fol. Charact. Cyril.
 - II. Bohemica. 8. III. Polonica. 8. IV. Venedico-Carniolana. fol.
 - V. Nov. Test. Characterè Glagolitico. 4.
 - VI. Nov. Test. Venedico-Sorabicum, s. Lusatiae superioris. 8.
 - VII. N. Test. in Dialecto Lusatiae inferioris. 8.
- Quibus ego addo propter Viciniam locorum & utriusque linguae solitudinem, quamvis plane differant a lingua Sclavon.
- VIII. Versionem Letticam in Livonia Vet. & Nov. Test. 4.
 - IX. Versionem Nov. Test. Lithuanicam priorem. 4.
 - X. Versionem posteriorem N. T. 8.

De Dialecti Venedorum in Lusatia inferiori cultura.

HUic dialecto diutius defuerunt cultores. Albinus quidem Mollerus jam Anno 1574. libellum cantiones in Ecclesia continentem & catechismum dialecto hac conscriptum Budissæ imprimi fecit: Sed neque illo seculo, neque sequenti quisquam ad continuationem hujus per typographiam culturæ animum appulit. Sub initium tandem præsentis seculi decimi octavi Vir Rev. Dn. Gottlieb Fabricius, Pastor primum Kahrensis; nunc Inspector Diceceseos Cotbusiensis meritiss. omnem ad eam lapidem movit. Cum enim scholas reperiret nullas, libros nullos, magnum præterea vocabulorum defectum, obsolescentibus Venedicis, & receptis corruptisque Germanicis: totum se linguæ hujus studio dedit. Felicissimo quoque successu peregrinum hoc idioma brevi tempore sibi familiare reddidit. Deinde cum Nov. Testamentum tantum MStum, & tantum in manibus Pastorum Ecclesiarum videret; idque a diversis interpretatum; multa non e textu originali, sed e Germanica modo versione, non pauca etiam sine debito vocum delectu, nulla-que habita emphaseos ratione, obscuriora inveniret: Eadem laudabili audacia novam Versionem ejus aggressus est. Aduit his conatibus gratia divina, Regis Friderici subsidium & Virorum cordatorum favor. Publicavit Anno 1706. Catechismum in dialecto eorum locorum, tanquam specimen majoris laboris sui, quem Anno 1709. integer Novi Testamenti codex secutus est. Sic culturæ hujus apud tot ordinis sui viros tarditatem hac celeritate compensavit. Et quod in Lusatia superiori in tot annorum spatio a tot viris doctis, eandem cum Venedis patriam habentibus, non fieri potuit; Hic in Lusatia inferiori, peregrinus, paucis annis effecit. Retinuit orthographiam in Dialecto Lusatia

fatia superioris receptam, & prætulit pronunciationem Venedorum in agro Cotsbusiensis diversis aliis in Vicinia habitantibus. Non neglexit quædam literarum signa, quæ alii male in quibusdam libellis omiserunt. e. c. lineolam super (e) quando ut diphthongus (ie) sive (je) pronunciandum est. Indicatur enim hac lineola Diphthongus omnibus Sclavonicæ linguæ Dialectis communis, & in Characterè Cyrillico peculiari figura expressa; a nostra vero pronunciandi consuetudine abhorrens.

III.

De Venedorum in Ducatu Luneburgico familiis & de Dialecto eorum.

Quæcunque de hac Dialecto habemus, curæ Nobiliss. Dn. J. G. ab Eccard debemus. In cujus egregio libello de historia Studii etymologici Linguæ Germanicæ cap. 35. p. 268. sequentia leguntur. „Habet Venedica gens in Ducatus Luneburgici Præfecturis Luchoviensi & Dannebergenfi habitans, genus dicendi Sclavonicum, quod considerationem nostram meretur. Derisi quidem homines hujus gentis quondam cum lingua sua a nostris Saxonibus habiti sunt, ac usu illius a præfectis gravi sub pœna interdicto, plerumque ejus se gnaros esse negarunt. Quo factum, ut ea inter seniores duntaxat ruricolæ vigeat. Et brevi habuissimus gentem vernaculæ suæ ignaram, nisi sub Georgii Ludovici Serenissimi Electoris nostri clementi regimine ad conservationem atque usum illius iterum excitati fuissent nostri hi Slavi. Degit Wustroviæ Christianus Hennigen, vir doctus, & Pastor ecclesiæ illius loci, qui a multis jam annis in id incubuit, ut quæ de lingua Venedica ibi locorum superessent colligeret, ac tandem Glossarium Germanico-Venedicum congeffit, in quo non voces solum sed formulas etiam loquendi plurimas annotavit.

Et

“ Et p. 273. pergit: Quoniam autem hic in eo sumus ut notiti-
 “ am linguæ Venedicæ quæ in Ducatu Luneburgico superat,
 “ demus, non possumus non inferere, & quidem in gratiam
 “ Lectorum exterorum, integrum Vocabularium quod Anno
 “ 1698. cum inter Venedos ageret forte, summo cum studio in
 “ proprios usus sibi confecit Joh. Fridericus Pseffingerus, Eque-
 “ stris Academiae Luneburgensis Inspector. Quod ad Ortho-
 “ graphiam attinet, in ea Gallos secutus est, quemadmodum
 “ & Venedica verba Gallicis explicavit. Ut vero pronuntiatio
 “ sibi eo melius constaret, Græcos accentus, ubi opus fuit, vo-
 “ cibus superimpofuit.

Inter Collectanea Etymologica Jlluſtriff. Leibnizii. Idem
 Dn. Eccardus p. 335. n. VI. edidit Epistolam Georg. Frider. Mi-
 thofii de Winidis Luneburgensibus, in qua Mithofius testatur, li-
 bros illis nullos esse, neque scriptorum ulla monumenta. Ora-
 tionem tamen Dominicam in hac lingua, una cum quibusdam
 precatiuncularum & narratiuncularum fabulosarum fragmen-
 tis epistolæ suæ inseruit. Addita etiam est ibidem vocabulorum
 Venedicorum brevis designatio.

Cæterum quia Venedi in Carniola, & in vicina Dalmatia
 Latino scribendi Characterē, ii vero qui in utraque Lusatia super-
 sunt Germanico utuntur: Noluimus integrum utriusque linguæ
 alphabetum hic subungere, aut, sicut in primis hujus historiae
 partibus fecimus, lectoribus illud in ære sculptum exhibere. Re-
 quirat tamen instituti nostri ratio, ut paucis monstremus quibus
 literis sibilantes suas scribant, easque inter se distinguant.

Carniolæ	Verantii	Lusatia	
Latin.	Dalmat. Lat.	German.	
sh - - -	x - - -	ſ	legitur ut Sch. lenius sive ut g. Gall. ante (e) & (i)
f. - - -	f. z - - -	ſ	ut s lenius.
fs - - -	fs. fz - - -	ſſ	ut s fortius.

z	-	-	cz	-	-	-	ž	ut Germ. ž
zh	-	-	cs	-	-	-	č	ut tšč
fh	-	-	fch	-	-	-	sch	ut sch Germ. fortius.
fzh	-	-	---	-	-	-	schcz	ut schtsch.

Diphthongos Slavonicas ja, je, jo, ju indicant Lusatiae Venedi lineola, sive puncto super a, e, o, u, scripto.

In superiori Lusatia etiam sonum dšč habent quem per dž' exprimunt.

E interdum legunt ut o', & oh ut oa Diphthongum.

H latinum apud Carnos legitur ut ch.

Characterem quem Russi Jer appellant, (vid. Continuat. primam) qui loco Hebraeorum scheva muti est, exprimunt quidam per lineolam super litera, ut in n'; alii per apostrophum ut, f'; alii per hyphen sive duobus punctis, ut f:ch, f:ch, ne legatur ut Germ. sch. In fine vero nonnulli illud per j longum indicant. Accentuum nulla in scribendo ratio habetur. In solis Compositis cum praepositione indicant lineola transversa praepositionem accentum habere, eumque etiam in polysyllabis retinere, quamvis in quartam ante tonum & ultra veniat. ut na-uk legendum est ná-uk, non naùk.

Ad monstrandam denique quandam harum Venedicarum Dialectorum differentiam, addo hic in quamlibet earum Orationis Dominicae Versionem. Et suppleo simul quae in Andr. Mulleri sive Ludekenii Centuria Versionum & in Chamberlaynii collectione desunt. Quasdam etiam hac occasione emendo.

Oratio Dominica in Lingua s. Dialecto Venedica Carnorum, è Bibliis Matth. 6.

I.

Nafh ozha kir si v' nebesich.

Posvizhenu bodi tvoje ime.

Pridi tvoje Krailestvu.

B

Išidi

Isidi se tvoja vola, na Semli kakòr v'nebeſſih.
Naſh vſakdajni Kruh daj nam danas.
Inu odpuſti nam naſhe dulce, kakòr my
naſhim dulshnikom odpuſzhamo.
Inu ne upelai naſ v'iſkuſhno.
Temuſh naſ reſhi od sléna.
Sakaj tvoje je kraileſtvu, muſh inu
zhaſt vekoma. Amen.

II.

Oratio Dominica; e Verantio p. 125.
in Dalmat. Dialecto.

Otcſe naſ Koyi yeſſi na nebeſſih.
Szvetiſſe gyme tvoje.
Pridi kralyeſtvo tvoje.
Budi volya tvoya: kako na nebu, tako i na Zemlyi.
Kruh naſ vſagdanyni day nam danaſ.
I odpuſti naam duge naſſe: kako i my
odpuſchyamo duxnikom naſſim.
I ne naaſs uvediü napafſt.
Da oſſlobodi naaſs oda ſſla.

III.

Oratio Dom. in Dialecto Luſatiae ſuperioris
e Catechiſm.

Wotze naſch kiz ſy wnebeſſach.
Œwiazene budz twoje meno.
Pſchindz knam twoje kraleſtvo.
Twoja wohla ſo ſtan, kaſch na nebiu taſ teiſch na-ſemi.
Naſch wſchjedny klieb daj nam dzenſa.
A wodaj nam naſche wine, jako my wodawamy naſchim
winikom.

A ne wiedz naſ do ſpyttowania.
Ale wumoz naſ wot teho ſleho.

IV.

IV.

Oratio Dominica in Dialecto Lusatiae Inferioris,
e N. Test. Fabricii.

Wosch; nas; , kenz; hi; na nebjn.
 Hufwjeschone buzi twojo mieh.
 Pschizi k' nam twojo kralejstwo.
 Twoja wohla se stani ako tam na nebjn tak teke how na semi.
 Nasch schedni klieb das nam zinsfa.
 U wodaj nam nasche wiini, ako mu wodawamu naschim wiinikam.
 U newehzi nas do spüttowaia.
 Ale humoz nas wot togo flego.
 Pscheto twoja je kralejstwo, a ta moz, a ta Besch,
 to himmernoschzi. Amen.

V.

Oratio Dominica Venedorum Luneburgicorum
ex J. G. Eccardi historia studii Etymol.
Linguae Germ. p. 269.

Nos Holya wader ta toy chiss wa nebisgay.
 Sjunta woarda tugi geima.
 Dia rich komme.
 Dia willya schingot, kofe nebisgay kof fak no Sime.
 Moissi wissedaneisna sgeiba day nem dans.
 Un wittedoy nom nosse greis, tak moy wittedogime
 nosse gresnarim.
 Ny bringgay nos fa warsikonge.
 Tay losoay nos wit wissokak chundak.

E Germanicis vocibus corrupta hic sunt:

Holia heylig; Wader, Vater; Woarda werde; rich Reich, komme, komme.
 Willya Wille; schingot, geschehe. Bringgay, bringe; Warsikonge. Versuchung
 losoai, löse, erlöse; un und.

Pro sgeiba apud Ecaardum in precatone quarta legendum est Sgeiba; quæ vox
 in altera hic sequenti versione, Sjeiba scribitur.

Oratio Dominica Luneburgicorum Venedorum alia
ex Jllustr. Leibnizii Collectaneis Etymol. p. 335.

Noos Wader tada tō iis wa tuem nibisien.

Unser Vater der du bist in dem Himmel.

Sionctamo wardoot tui Geimang. (a)

Geheilig werde dein Name.

Tui Riek cumma.

Dein reich komme.

Tua willia mossa schinot cak wa nibisien

Dein Wille müsse geschehen wie im Himmel

wissel so quol noo sine.

all so auch auf Erden.

Noosi daglitia Sjeibe dii nam daans.

Unser täglich Brod gib uns heute.

Un wittodu nam noosse greichie, coof moy

Und vergieb uns unsere Schuld, wie wir

wittodujeme nooffume Greichynarim.

vergeben unsern Schuldigern.

Ni farforii nas wa Versoifung.

Nicht führe uns in Versuchung.

Erlösi nas wit tigge goidac (b) Hamen. (c)

Erlöse uns von dem Ubel Amen.

(a) Pro Seimang legendum est Geimang. In iisdem Collectaneis Leibnizianis p. 341. lin. 4. scribitur, Jeomang, (nomen) g enim hic ut j pronunciatur. Bohemis gmeno significat nomen, unde Venedi hi Geima sive Geimang habent.

(b) In hac ultima precatone (wit) significat (ex); in Bohemica & aliis dialectis, imprimis in compositis scribitur Wy. Vox (tigge) est casus obliquus articuli, sive pronominis demonstrativi, pro Lusatico (tyg.) Ultima uox (goidac), quæ in Hennigenii Orat. Dominica (schundak) pronunciatur, (& male ibidem loco Amen posita est, pertinet enim ad præcedentem precatorem septimam) significat malum.

(c) Hamen pro Amen, affinitatis cum Dialecto Lusaticæ inferioris indicium est, quæ multis vocibus a vocali incipientibus aspirationem addit.

43674 γ^0

